

Lukáč Emil Boleslav
Autorka textu: Marta Balážová

Charakteristika jednou vetou:

Slovenský medzivojnový básnik, hlbavý a vážny, vyčítali mu príliš tragický, bolestný pohľad na svet; vo svojej tvorbe nadviazal na najlepšie tradície slovenskej lyriky 19. storočia, na klasickú i modernú svetovú poéziu a obohatil ju o svojský kultivovaný jazyk a filozofický postoj k svetu.

Životopisné údaje:

Narodil sa 1. novembra 1900 v Hodruši, kde navštevoval aj ľudovú školu. V rokoch 1910 - 1918 študoval na lýceu v Banskej Štiavnici, po maturite pokračoval v štúdiu na evanjelickej bohosloveckej fakulte a na filozofickej fakulte v Bratislave, potom dva roky na Sorbonne v Paríži. V roku 1924 sa vrátil na Slovensko, pôsobil v cirkevných úradoch v Brezne, v Bratislave, okrem toho bol profesorom na Hudobnej a dramatickej akadémii a na dievčenskom gymnáziu v Bratislave. Na základe dizertačnej práce *Ady a dekadencia* získal doktorát filozofie. Ako tajomník Spolku slovenských spisovateľov sa stal v roku 1936 poslancom Národného zhromaždenia v Prahe za Čs. stranu národnosocialistickú, po vzniku vojnového slovenského štátu bol poslancom snemu, čo mu po vojne spôsobilo problémy a nemohol publikovať. Pracoval na Povereníctve školstva a osvety, potom v múzeu Janka Jesenského a napokon ako korektor v Západoslovenských tlačiarňach v Bratislave. Od roku 1965 žil na dôchodku v Bratislave, kde 14. septembra 1979 zomrel.

Dielo:

Emil Boleslav Lukáč začal už ako študent publikovať vo viacerých novinách a časopisoch, v niekoľkých časopisoch pôsobil tiež ako redaktor (*Nový rod*, *Mladé Slovensko*, *LUK*, *Slovenské smery*, *Tvorba* a iné). Jeho básnické prvotiny pochádzajú z obdobia štúdií v Banskej Štiavnici, písal pod vplyvom protivojnovnej a vlasteneckej lyriky Martina Rázusa a maďarského básnika Endre Adyho, ktorého poéziu obdivoval a získal k nej trvalý vzťah. Svedčili o tom už prvé Lukáčove preklady Adyho poézie i jeho dizertačná práca. Jeho knižným debutom bola básnická zbierka **Spoved'**. Prejavil sa v nej ako reflexívne a eticky založený básnik, verše odrážajú hĺbku autorovej náboženskej viery a najmä tragický pocit z utrpenia človeka a ľudstva. V druhej zbierke **Dunaj a Seina** sa viac zamerával na pocit domova, ku ktorému mal silný citový vzťah. Nasledovali **Hymny k sláve Hosudarovej** - reflexie o základných princípoch ľudskej existencie, o túžbe, láske, nádeji, v tejto zbierke sa Lukáč prejavil ako parnasistický básnik. V knihe veršov **O láske neláskavej** sa skrývajú protikladné polohy lásky, s pocitmi rozkoše i utrpenia. K najzložitejším a významovo najrozpornejším knihám E. B. Lukáča a medzivojnovnej poézie vôbec patria jeho **Križovatky** z roku 1929. Zbierka je plná pochmúrnych motívov, krízových životných pocitov autora. Jediným záchytným bodom je tu preňho láska k matke a láska k žene. Lukáč touto zbierkou nadviazal na romantické zložky básnického diela J. Kráľa, K. H. Máchu, E. A. Poa. V inom duchu sa niesli básne nasledujúcej zbierky **Spev vlkov a iné básne**, v duchu štúrovskej poézie sa vrátil k téme domova i k niektorým osobnostiam národných a literárnych dejín Slovenska (Holuby a Šulek, Kukučín). Slovenskú kultúru hodnotí aj cez prizmu svojich zážitkov a poznatkov z cudziny. V ďalšej Lukáčovej tvorbe sa dostávajú do popredia sociálne a politické javy národného a univerzálneho dosahu, do nej patrí alegorická básnická zbierka **Elixír** a najmä zbierka **Moloch** z roku 1938, ktorá je komponovaná ako básnický cyklus, zobrazujúci rozličné aspekty človeka a spoločnosti v čase fašistického ohrozenia Československa. Na Molocha bezprostredne nadväzuje zbierka **Bábel** z roku 1944, ktorá je podobná v básnickom vnímaní vojnových udalostí - v mene humanity, porozumenia medzi ľuďmi a národmi. Po dlhoročnej prestávke mu po roku 1965 vyšli ešte zbierky **Hudba domova**, **Óda na poslednú a prvú**, **Parížske romancy** a **Srdce pod Kaukazom**. Vydal tiež

knihu úvah o tragickej tvári vojnovnej Európy z hľadiska kresťanského humanizmu **Kam ho položili**. Bol uznávaným prekladateľom poézie z viacerých svetových jazykov.

Podrobnejšie o dielach:

Spoveď - vo svojej prvej knihe veršov z roku 1922 sa Lukáč inšpiroval klasicistickou poéziou (Goethe), parnasizmom (Hviezdoslav), symbolizmom (Rilke, Březina) a tiež bibliou a vlastnými zážitkami. Úvahová, meditatívna poloha, plná smútku, akú nachádzame v zbierke Spoveď, je príznačná pre symbolizmus. V neskoršej Lukáčovej tvorbe sa však stále prehlbuje, básnik čoraz hlbšie uvažuje nad protikladmi a rozpormi medzi duchovným a materiálnym svetom. Keď zbierka Spoveď vyšla, málokto, asi okrem Štefana Krčméryho, si uvedomil, že táto kniha predznamenala nástup celkom novej básnickej generácie. V tom istom roku vydal svoju prvotinu Ján Smrek, o rok neskôr Ján Rob Poničan, o niekoľko rokov Laco Novomeský, Valentín Beniak, Maša Haľamová. Títo básnici - každý z nich svojisky a osobitne - určili tvár modernej slovenskej poézie medzivojnovného obdobia.

Moloch a Bábel - sú veľmi silné, expresionistické zbierky, (Moloch znamená krutosť, Bábel zmätok, chaos), v ktorých autor spontánne, drsne a naliehavo odsudzuje vojnu, básnické prostriedky zvolil v súlade s témou, veľmi silné, niekedy až hovorové. („Žeravý Moloch tupej Európy/ bezcitný, železný,/ v ohnivé brucho, v duté útroby/ hádzeme svoje sny...“) V úvode zbierky Moloch sú protestné básne, ktorými reaguje na okyptenie republiky v roku 1938, ďalej si všíma občiansku vojnu v Španielsku, uvažuje nad zmyslom poézie a načrtol svoju pesimistickú filozofiu dejín a apokalyptickú víziu novej skazy sveta. Aj pre zbierku Bábel je charakteristická skepsa, predsa však vyznieva z nej aj prometeovský pátos.

Hudba domova - je básnická zbierka, ktorá vyšla po dvadsiatich rokoch núteného mlčania, keďže Lukáč od roku 1945 do roku 1965 bol vyradený z literárneho života na Slovensku. Do tejto zbierky zaradil aj dovtedy nepublikované básne, ako napríklad svoju básnickú autobiografiu Stĺp hanby, na ktorej veľa rokov pracoval. Je to baladická epeja ľudstva 20. storočia, tak ako ju básnik videl očami vlastnej i kolektívnej skúsenosti európskych národov s výraznými črtami demokratizmu. V Hudbe domova sa vracia do rokov detstva, dospievania, odkrýva rozpory v spoločnosti. Je to úvahová zbierka.

Parížske romance - básnik v zbierke z roku 1969 zobrazuje svoje zážitky z Francúzska. Po štyridsiatich rokoch hľadá kedysi známych ľudí, miesta a pomníky, konfrontuje svoje zážitky z mladosti a zamýšľa sa nad retrospektívou dejín z francúzskeho i európskeho pohľadu.

Úryvky:

Efiartes

Tlmeným, tklivým altom
ma rodná vieska volá,
som zradným Efiartom,
ona mi matkou bola.

Dnes na západe blúdim,
odpadlík Orienta,
a v duši ohňom rudým
horí mi: „Neuzriem Ťa!“

Lež hady rôznych plemien
uštkli mi dušu biednu,
tak mnoho je tých bremien,
rozkoše rednú, rednú.

Ó, predsa raz snád' zmizne
zrada i srdca kal tiež.
... Do starej dedovizne
vráti sa Efiates!

(Zo zbierky Spoved')

Na lane lásky

Cez priepasť prepli sme
tenučké lano lásky
my smutní tanečníci.

A ruka v ruku vpätá,
slepého slepý vedie,
kráčame uzučkým lanom,
na ústach hrôza a smiech.

Medzi nebom a zemou
tančíme nad priepasťou,
pod nami riava hučí,
nad nami hviezdy mlčia.

Lano sa schvieva niťou
pod ťarchou dvojitou,
ťažké je jedno bremä,
to druhé dvojite.

Len krôčik kročiť stranou,
len jeden vlas nech praskne,
kto zrobí riave radosť,
kto živým ostane?

(Zo zbierky O láske neláskavej)

Sízky
(pamiatke matkinej)

Plot spráchnivený, vráta hrdzavé,
zaviaty chodník, strecha ošarpaná.
ch, aké sú tie múry boľavé.
Nie je tu pani.

A predsa stopa pomyslne bdie,
pod oknom, v sade, tu sa belie vo mne.
Zvončekom bielym zvonía sízky tie
jej biedu, i jej slávu.

Tu bol ich sneh jak odraz duše jej,
tu pamäť vône slnko zvestujúcej.
Spod hrobu čuť hlas hudby dusenej.
Počúvam, mati.

Hrajte mi, sízky, svoje zvonkohry

o ľudských srdciach, že boli aj lepšie.
Jej pieseň hrajte, vytrhané kry,
tú bielu pieseň pre svet úbohý.

(Zo zbierky Parížske romance)

Zľutovanie

Na malý list malinový
polož svoju drobnú dlaň.
Každý uhol hviezdiový
prstu domovom sa staň.

Do vetví si ponor hlavu,
nerozoznať ženu, strom.
Červy, nedám túto stravu,
nebi v tieto sady, hrom!

(Zo zbierky Moloch)

Myšlienky:

„Básnické dielo Emila Boleslava Lukáča je poznačené najmä troma tematickými pásmami: láska, domov, vojna a neľudskosť.“ (K. Wlachovský)

„Nechcem tvrdiť, že utrpenie je vytúženým cieľom, že bolesť je sama osebe šťastím alebo dobrom. To by bolo falošné, pokrytecké predimenzovanie významu utrpenia a bolesti. Oni sú na to tu, aby sa prekonávali, zdolávali, premáhali a odstraňovali“ (E. B. Lukáč o svojej poézii)

„Efialtes jeho spievaný je altom chlapčenským ešte možno, ale tak, že v duši pokolenia nášho nezamĺkne.“ (Š. Krčméry)

„Smrek impresionista je, vystihujúci kúzlo, aké má každá vec na škrupine svojej. Lukáč hlbavec je, ktorý odprvoti dohľadáva sa jadra veci.“ (Š. Krčméry)

„V Lukáčovej poézii niet azda chvíle, kedy by sa básnik nebol zamýšľal nad sebou a nad svojou dobou“ (M. Tomčík)

Krasko bol pre mladého Lukáča nezastupiteľným transformačným činiteľom, lebo podnety, ktoré Lukáč prijímal z európskej básnickej moderny, predovšetkým z oblasti francúzskej a maďarskej, mohol pretvárať a rozvíjať na podklade domáceho estetického kódu. (J. Švantner)

„Čo z umeleckej stránky odlišuje Lukáča od všetkých ostatných, je jeho ustavičná sebakontrola. Nechce pripustiť, že by z rúk básnikov mohlo vyjsť dielo nehotové, esteticky problematické. Preto je každá jeho báseň i zbierka ucelená, umelecky zovretá až do nehybnosti, skondenzovaná až na kameň.“ (M. Chorváth)

„Agátový kraj, ozajstná slovenská roľnícka dedina, Timravin Novohrad, ma očaril... Rok tu strávený zaryl sa mi hlboko do detskej duše.“ (E. B. Lukáč: O mojich učiteľoch)

„Kto sa do mojich kníh začítal, tam ma má celého. Moja poézia je hodne autobiografická, alebo, aby som použil Goetheho slovo - príležitostná, v tom pravom slova zmysle. Moje knihy sú cestopismi života a duše.“ (E. B. Lukáč o svojej poézii)

Zaujímavosti:

Lukáč bol významným prekladateľom zo svetovej literatúry. V úvode svojej knihy prekladov Záhrada útechy napísal: „Vyberal som to, čo sa ma dotklo, tak ako kvety - na prechádzke.“ Je v nej Claudelova Cesta krížová, Múdrost' vína Omara Chajjáma, Trofeje - výber z francúzskej lyriky, Adyho V mladých srdciach žijem a iné. Lukáč prekladal vrcholné diela svetovej poézie, najviac z francúzskej, maďarskej a nemeckej literatúry.

Matka E. B. Lukáča, známa národovkyňa, priateľka Eleny Maróthy-Šoltésovej, bola veľmi vzdelaná. Mala bohatú knižnicu, objednávala si časopisy Dennica a Živena a v ich domácnosti sa bežne hovorilo tromi jazykmi - po slovensky, po maďarsky a po nemecky. Svojho syna už ako štvorročného učila čítať po slovensky i po maďarsky a tak veľmi skoro spoznal Kraska, Roya, Rázusa, Vajanského, Kalinčiaka, ale tiež preklady ruských, poľských a juhoslovanských spisovateľov.